

Čtenářský deník k tématu GEOPOLITIKA

1) Beck, U. (2004): Společnost světového rizika znovu: hrozba terorismu. In Beck, U. : Společnost světového rizika. Sociologické nakladatelství, Praha, str. 294 – 314.

Klíčová slova: světové riziko – druhy světových konfliktů – terorismus – neoliberalismus - nacionalismus

Stručný obsah: Článek vykresluje změnu hodnot a postojů globálního světa v období po teroristických úderech z 11. září 2001. Autor zde obšírně popisuje tradiční společnost a dává ji do kontrastu se společností postmoderní, v níž dochází ke splývání dobrého a zlého atd. Tyto „stírající“ procesy se pak projevují i v globální politice a ekonomice. Co je zde vnímáno negativně, je např. fakt, že globální svět neumožňuje určit přesnou míru zodpovědnosti jednotlivce / organizace / státu, poněvadž problémy jsou těsně a spleť provázány.

Aplikováno na světovou politiku, můžeme podle Becka vylišit tři hlavní typy konfliktů – ekologické konflikty, konflikty globálního finančního trhu a konflikty globálních teroristických sítí. Zatímco v 70. letech 20. století se razilo heslo „make love, not war“, dnes by to mělo být spíše „make law, not war.“ To je zjevná narážka na nedostatky neoliberalismu, který autor označuje za „filozofii pro dobré počasí“, neschopnou zaujmout pádné stanovisko v době konfliktů.

Hodně prostoru je v příspěvku věnováno samotným teroristickým útokům a poučením, které z nich vyplývají. V první řadě je to otřesení víry v Boha a tradiční hodnoty, dále narušení jakési „aury“ národní bezpečnosti (zejména do té doby „nenapadnutelných“ USA), a v neposlední řadě již jmenovaná neschopnost neoliberalismu při řešení světových krizí.

Vlastní hodnocení: Příspěvek je strukturován logicky, s argumenty nezbývá než souhlasit. Návrh přezkoumání společnosti pomocí nové metodologie považuji za stěžejní část – a současně jedno z jejích největších úskalí: společnost totiž chce být stále hodnocena zavedenými měřítky, přestože se mění její struktura (v poslední době rapidně).

Celkové vyznění je však možná až zbytečně radikální a jednostranné – autor je kategoricky proti neoliberalismu, který může být i nástrojem nových, užitečných technologií.

2) Taylor, P. J. (1993): Geopolitical World Orders. In Taylor, P. J. (ed.) Political geography of the twentieth century. A global analysis. Belhaven, London, str. 31 – 61.

Klíčová slova: imperialismus – geopolitický kód – Studená válka – současný svět

Stručný obsah: Autor se ze široka zabývá rozložením geopolitických sil v současném světě a nebojí se jít daleko do minulosti, aby objasnil jejich kořeny. Stěžejním je mu pojem GEOPOLITICKÝ KÓD – tedy jakýsi imperativ daného pořádku, kterým se řídí aktuální rozložení moci, který vychází z minulých kódů a přesahuje do kódů budoucích.

V době raného novověku hrály na poli globální moci prim Španělsko a Portugalsko, později se otěží chopila Velká Británie se svou politikou „splendid isolation“ (skvělá izolace). Události na prahu 20. století ji však z této izolace vyvlekly a tato mocnost začala uzavírat nejrůznější dohody a pakty, aby posílila svou poněkud slábnoucí moc ve světě. Do hry vstoupil další silný hráč – Německo – a po 1. světové válce i USA.

Autor podrobně mapuje vývoj vzájemných dohod a ústupků ve 20. a 30. letech 20. století, aby se dopracoval až k britské politice „appeasementu“ (usmiřování agresora), ústící ve 2. světovou válku. Poté došlo k výraznému přerozdělení pozic ve světě – klíčovými hráči se stali dosavadní spojenci USA a SSSR a po vzájemné roztržce také dvěma soupeřícími supervelmocemi. Sem pak autor řadí počátek Studené války (přestože první vlákna vzájemného antagonismu lze vystopovat již v počínání dvou generací starších státníků – Woodrowa Wilsona a V.I. Lenina).

Hodně prostoru je věnováno samotné Studené válce, příčinám a důsledkům jejích jednotlivých etap, od počátečního „freezing“ (mrazení), přes postupnou eskalaci napětí (Berlínská zeď, Karibská krize), uvolnění v 70. letech a opětovné přituhnutí o deset let později (tvrdá Reaganova administrativa) až k rozpadu sovětského bloku a symbolického ukončení Studené války zničením Berlínské zdi.

Souběžně s líčením vývoje vztahu dvou supervelmocí si Taylor všímá i pozice 3. světa, který se v tomto období defacto „rekrutoval“ a formoval z těch států, které nebyly zahrnuty ani v jednom se soupeřících mocenských bloků (např. v 60. letech Hnutí nezúčastněných apod.), dále důsledků ekonomických.

V současné době si lze položit otázku, do jaké míry se na novém uspořádání světa bude podílet např. faktor islámského fundamentalismu.

Vlastní hodnocení: Z celého článku vyplývá až pozoruhodná podobnost s Mackinderovou teorií o Heartlandu (která článek uvozuje). V období Studené války byla tato teorie v téměř ryzí podobě uvedena do praxe v oblasti Eurasie.

3) O’Tuathail, G. (2002): Post cold-war geopolitics: Contrasting Superpowers in a world of global dangers. In Johnston, R. J., Taylor, P. J., Watts, M. J. (eds.) Geographies of global change. Remapping the World. 2nd. ed. Blackwell, Oxford, str. 174 – 179.

Klíčová slova: Studená válka – současný svět – zbrojení – transformace - ekonomika

Stručný obsah: Podobně jako v předchozím Taylorově článku, i zde nalezneme řadu informací o příčinách, počátcích, prvotní fázi i dalším vývoji fenoménu Studené války. Představuje dva stěžejní hráče této hry – USA a Rusko – a prokresluje jejich vývoj, dynamiku a současný „post cold – war“ stav. Poukazuje na odvrácenou stranu mince, kdy v důsledku neoliberální transformace docházelo a dochází (v Rusku více) ke vzniku různých mafiónských klik a kdy se majetek přesouvá do područí mocných oligarchů. Autor rovněž podotýká, že vyspělá západní společnost (myšleny především USA) může provokovat – a také provokuje – islámský svět k teroristickým útokům. Nedílnou součástí globalizace jsou také různá nebezpečí a katastrofy, jimž lze jen těžko zabránit.

Vlastní hodnocení: Moje postřehy se týkají hlavně a především aktuálnosti článku. Změny, které nastaly od jeho publikování (2002) nemohl autor reflektovat. Jde především o ekonomický vzestup Ruska pod tvrdou rukou Vladimira Putina, které se nyní nachází v mnohem významnější mezinárodní pozici než tehdy a začíná opět naplňovat roli globálního hráče, kterou po rozpadu SSSR, Východního bloku a ukončení Studené války dlouho hledalo. Reakce Ruska na zásahy do jeho „zóny“ (výstavba radaru NATO), resp. podpora Srbska při boji proti samostatnému Kosovu dávají jasně najevo, že s Ruskem se do budoucna musí opět počítat.

Otázky k tématu GEOPOLITIKA:

- a). Jak konkrétně může pomoci neoliberalismus zemím 3. světa? Jsou na tuto filozofii připraveny?
- b). Lze očekávat znovuoobnovení „bipolárního světa“? (ostrá rétorika ruských představitelů...)
- c). Jakou úlohu může hrát Rusko při prezentaci moci v neklidné oblasti Balkánu?